

«Вдивляється Тарас у душу України ...»

(Шевченківська тематика у картинах-двозорах Олега Шупляка)

Світлана Щербина,

вчитель української мови та літератури

Созонівського НВК „ЗОШ I–III ступенів – дошкільний навчальний заклад”

Кіровоградської області

Постановка проблеми у загальному вигляді. На виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 04.03.2013 № 136 «Деякі питання підготовки та відзначення 200-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка» Міністерством культури України з 29 березня по 14 травня 2013 року був проведений всеукраїнський відкритий конкурс на кращий ескіз логотипу з відзначення 200-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка.

На конкурс було представлено 208 ескізів від понад 100 учасників. Найкращою визнана робота **Олега Шупляка**, викладача Бережанської дитячої художньої школи з Тернопільщини (постанова Міністерства культури України від 07.06.2013 року).

Основна частина. На сьогоднішній день ця робота є логічним продовженням Шевченкіани у творчості бережанського викладача дитячої художньої школи і водночас уже визнаного у світі художника Олега Шупляка. Народився О. Шупляк 23 вересня 1967 року у с. Біще Бережанського району Тернопільської області. Член Національної Спілки художників України з 2000 року. У 1991 році він закінчив архітектурний факультет Львівського політехнічного інституту (нині Національний університет «Львівська політехніка»). З 1997 по 2001 рік працював учителем малювання в своєму рідному селі, з 2000 року викладає малюнок і живопис у Бережанській дитячій художній школі. З 1990 року О. Шупляк бере участь у виставковій діяльності, експонувався на всеукраїнських виставках у Києві, Тернополі, Львові, Івано-Франківську, Хмельницькому та Луцьку. Персональні виставки художника пройшли в англійському місті Ноттінгемі (1993) і в рідних Бережанах (2004). Достатньо цікавим і насиченим персональними виставками став для художника 2013 рік: Всеукраїнська виставка «Жіночий портрет у мистецтві» (м. Київ), виставка «Несподіваний Шевченко» (Національний музей Т. Шевченка, м. Київ); персональна виставка у рамках проекту «Метаморфози» (спільно з Вадимом Долинським; Санкт-Петербург, галерея «N-prospect»), нагороджений золотою медаллю лауреата і дипломом «За майстерність і створення унікального стилю в образотворчому мистецтві» міжнародним Фондом «Культурне надбання» (м. Санкт-Петербург); персональна виставка «Дивосвіт» у Національному архітектурно-історичному заповіднику «Чернігів стародавній»; переможець (перше місце) Всеукраїнського відкритого конкурсу на кращий ескіз логотипу з відзначення 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка; персональна виставка «Метаморфози» у м. Вайле (Данія) у рамках благодійного проекту разом із переможницею конкурсу «Україна має талант» Ксенією Симоновою.

Незважаючи на те, що в портфоліо художника є твори традиційного живопису, увагу привертає саме нетрадиційний – так звані «картини з подвійним змістом», «картини-двозори», згідно з термінологією автора. «Це схоже на грозу – спершу збираються хмари, а потім, як удар блискавки, приходить ідея», – як зазначає сам художник про створення своїх робіт.

Працюючи в галузі станкового живопису, церковного розпису, реставрації, а також у жанрах асоціативного символізму, постмодернізму, абстракціонізму, сюрреалізму та реалізму, своєю стихією Олег Шупляк все ж вважає сюрреалізм. Саме цей жанр мав найбільший вплив на його становлення як художника, і сьогодні елементи сюрреалізму мають місце практично у всіх «нетрадиційних» картинах автора, внаслідок чого картини стають для глядача чимось на зразок головоломки – шедеври оптичної ілюзії, картини з подвійним смислом, які так майстерно створені [5]. «Людям подобаються такі

картини. Можливо, тому, що з дитинства ми любимо загадки й ребуси. Також приваблює щось містичне, таємне, невловиме», – зазначає О. Шупляк популярність двозорів, яка для нього самого стала несподіванкою [2].

Український художник-ілюзіоніст вдало використовує метаморфози у своїх сюрреалістичних картинах. Автор володіє безмежною фантазією, таке враження, що одна картина розкриває одразу кілька історій. І в цьому є певна містика та магія творчості. Витвори Олега Шупляка змушують задуматися, яка ніжна, яка ілюзорна річ – наша реальність, коли картини і поняття переплітаються і зливаються в одне ціле. Як зазначає художник, «окремої назви такий напрямок ще не має, його відносять до сюрреалізму, але це інше. Цікаві картини-ілюзії сучасного мексиканського художника Октавіо Окампо, з творчістю якого я познайомився, коли вже написав більшість своїх двозорів. Полотно з подвійним змістом творить росіянин Вадим Долинський. Хотілося б зібрати всіх, хто працює у цьому стилі, та влаштувати спільну виставку» [2].

Витюки ілюзій у живописі варто шукати ще у XVI столітті. Відомий італійський художник Джузеппе Арчімбольдо та його послідовники створювали портрети, нагромаджуючи предмети, фрукти тощо. Картини з подвійним змістом писав Сальвадор Далі. Як розповідає Олег Шупляк, «студентом я побачив репродукцію полотна Далі «Невільницький ринок з незримим бюстом Вольтера», де за силуетами людей проглядався портрет письменника. Це мене вразило, я зрозумів: образотворче мистецтво не зобов'язане просто відображати, воно може творити чудеса» [2].

Шевченківська тематика в картинах-двозорах художника. Свою першу картину з подвійним змістом бережанський художник написав у 1991 році. Дивись на це полотно зблизька – і бачиш традиційний український пейзаж, та варто відійти подальше – і обриси дніпровських круч і грозового неба перетворюються на обличчя Тараса Шевченка, яке доповнює фігура молодого Кобзаря. «Йшов 1991 рік, Україна тоді здобувала незалежність, – згадає митець. – Все довкола, навіть, здавалося, природа, дихало почуттям патріотизму. Хотілося намалювати картину, де було б усе – і дніпровські кручі, і кобзар, і незримий, але присутній образ Тараса. Я розглядав скульптуру Тараса Шевченка і у світлотіньовому поєднанні побачив майбутню картину. Так я вперше застосував цей прийом».

Шевченківська тематика розпочалася для автора із написання полотна «Кобзар» (Портрет Т. Шевченка). На тлі звичної для кожного українця природи – неширокої рівнини із високими тополями, далекими вітряками, зеленими берегами та нешвидкою річечкою, котра ховається за лінію горизонту, відбувається таїнство творення думи, що несміливо лунає з вуст малого кобзарика, натхненного красою рідного краю, благословенного українським генієм, обриси задуманого чола якого прочитуються у рідних небесних високостях. І зринають із пам'яті рядки:

Тихесенько вітер віє,
Степи, лани мріють,
Меж ярами, над ставами
Верби зеленіють.
Сади рясні похилились,
Тополі по волі
Стоять собі, мов сторожа,
Розмовляють з полем. [13, с. 46].

І воістину ще раз переконуюешся у прозорливості твердження Олеса Гончара про те, що Шевченко «поет, ніби самим небом дарований Україні» [6].

Ще одна картина має назву за рядком Шевченкового вірша «Мені тринадцятий минало». Створена вона 2009 року. Спокій та пасторальна ідилія розліта на ній: буяє розкішна трава, на якій пасуться білесенькі ягнята. Такого ж цнотливого кольору і сорочечка у юного пастушка. Недарма під полотном є рядки:

Мені тринадцятий минало.
Я пас ягнята за селом.
Чи то так сонечко сяло,
Чи так мені чого було?
Мені так любо, було стало,
Неначе в Бога... [13, с. 12].

Умиротворений молитвою, довіряючи Богові найсокровенніше (а з ким ще може поділитися боєм сирота?), підліток свято вірить у чудо. Та чого ж так тривожно стає, коли переводиш погляд на два об'єкти: і тини міцні, за якими мальви цвітуть, і хати доладні, добре вшиті, що їх, мов обереги, обступили рясні сади... Але бездонно-глибоко розчухнуті вікна сприймаються чужими і холодними для бідного сироти.

На думку дослідниці О. Буряк, для сироти поняття «хата» асоціюється зі спрагою любові, брак якої так гостро відчуває хлопчик [4, с. 22].

А з полотна художника поволі проступає задумливий, співчутливий погляд безсмертного Тараса, за словами Олеса Гончара, «найлюдянішого із поетів» [7], для якого теми сирітства та материнства стануть одними із провідних у творчості.

Дві наступні картини Олега Шупляка, хоч і створені з перервою в один рік, можна, на нашу думку, вважати своєрідним диптихом, об'єднаним проблемою свободи, яка теж є не менш важливою у художній спадщині Т. Шевченка. Мова йде про картини «Коліївщина» (2011) та «Дух свободи» (2012).

Коли дивишся на полотно «Коліївщина», мимоволі погляд зупиняється на центральній постаті – козацького ватажка на білому коні. А в пам'яті зринає пісня кобзаря Волоха із поеми Т. Шевченка «Гайдамаки»:

Літа орел, літа сизий
Попід небесами,
Гуля Максим, гуля батько
Степами, лісами. [12, с. 77].

Над степами гордо і вільно пропливає орел сизокрилий, що, за дивною ілюзією художника, увінчує такий знайомий профіль безсмертного Тараса, котрий завжди був і буде з Україною – «безталанною вдовою», поки не виросте свідоме покоління, яке зуміє дати гідну відсіч усім ворогам [11, с. 14].

Полотно «Дух свободи», на відміну від руху, динамізму, багатоклірності та багатолюддя, зображеного на попередній картині «Коліївщина», вражає спокоєм, простором та біломолочною гамою кольорів. Перед очима постає легко впізнаваний український пейзаж – і лунають поетові слова: «То одному мені / Здається – крадого немає / Нічого в Бога, як Дніпро / Та наша славно країна...» [13, с. 72].

Сокровенні рядки присвячує поет рідній Україні з її вишневими садками, розлогами степами, високими могилами і широким Дніпром – а саме Дніпро є центральним образом цієї картини: «...І на Україні добро. / Меж горами старий Дніпро, / Неначе в молоці дитина, / Красується, любиться / На всю Україну. [13, с. 74].

Характерно, що за чверть століття Дніпро силою творчої уяви Т. Шевченка зійде на сторінки «Кобзаря» близько 120 разів, і щоразу іншим: то він лагідний, бо колише фантастичних русалок, то збурений, коли його гирло затопило море, то вдоволенний, коли дає прихисток козакам, то він широкий, наче море, коли на своїй спині несе козацькі байдаки.

Відгадуючи, мабуть, ніколи не розгадану, ніколи не збагнену велику і сокровенну тайну феномену Шевченкового генія, ми кажемо: Тараса Шевченка народила і виплекала українська народна дума, українська народна пісня. Нашу пісню «Без золота, без каменю, / Без хитрої мови, / А голосну та правдиву, / Як Господа слово» [12, с. 49–50] він чув усюди: співала мати над дитячою колискою, дзвінкоголосо лунали вони над сільською околицею, співав кобзар на могилі...

Повнівся творчий геній Т. Шевченка, і свою думку, свою пісню він проспівав для народу, для України. Їх, наше слово-думу, пісню, він обезсмертив і підніс до рангу Слави України, за визначенням дослідника А. Скоця [10, с. 53]. На пораду П. Куліша, у ліричному посланні «До Основ'яненка» поет зробив суттєве виправлення – замінив поетичну фразу «Наш завзятий Головатий / Не вмре, не загине» [12, с. 49], і вийшов геніальний афоризм, гідний геніального Шевченка: «Наша

дума, наша пісня / Не вмре, не загине... / От де, люде, наша слава / Слава України! («До Основ'яненка») [12, с. 49].

У 2011 році Олегом Шупляком була створена картина із потрійним зображенням під назвою «Наша дума, наша пісня». Із першого погляду – звичайнісінький український пейзаж: на схилі пагорба під сухою вербою сидить старенький кобзар, вдалині розкинулося старосвітнє село, долиною поміж пагорбами стелиться туман. Нічого дивного у тому не було б, якби не хитромудра ілюзія, в результаті якої старі стріхи та дерев'яна церква не утворили б нам портрет Івана Франка, а персонажі другого плану, Лукаш і Мавка – портрет Лесі Українки. Алегорію доповнює образ «Русалки Дністрової» – першої книги, друкованої українською мовою. Та й на тому магія картини не закінчується – всі ці дивовижні ілюзії самі по собі є лише фрагментами єдиного цілого – лику Тараса Шевченка.

Висновки

За двадцять років творчої діяльності в Олега Шупляка зібралось понад 60 картин-ілюзій, серед яких виокремилися цілі серії – письменників, науковців, художників... Як зазначає митець, «для мене принципово важливо, щоб елементи картини були пов'язані логічно. – Якщо це портрет відомого письменника, то паралельний сюжет повинен бути з персонажів його творів. Якщо художник – із характерних фрагментів його картин. Крім того, у серії «Великі художники» я намагаюся максимально наблизитися до манери й стилю того чи іншого автора».

Проаналізовані картини-двовзори, що створюють образ Кобзаря, дають підстави стверджувати, що поряд із власними сюрреалістичними мотивами Олег Шупляк прагне передати елементи реалістичної манери художника Т. Шевченка. Крім того, у створених полотнах легко прочитуються поетичні твори українського генія, такі, як «Сон» («У всякого своя доля...»), «Мені тринадцятий минало...», «Гайдамаки», «І виріс я на чужині...», «Гамалія», «До Основ'яненка». Сам же образ великого Тараса у трактуванні Олега Шупляка постає «найлюдянішим із поетів», для якого теми сирітства та материнства є одними із провідних у творчості, сприймається як «поет, ніби самим небом дарований Україні», як співіче свободи – «орел сизокрилий» та як титан українського слова. Таким є авторське бачення Т. Шевченка як явища, за словами І. Дзюби, «завжди великого й вічно живого – невичерпного, нескінченного й незупинного».

Література

1. Антологія французького сюрреалізму 20-х років / Уклад., ком. та передм. С. Ісаєва і Є. Гальцова. – М.: ГПІС, 2004. – 734 с.
2. Брик А. Картини бережанського художника побачать у Японії та Європі / А.Брик / День. – 2013. – № 12.
3. Брицька Г., Дуда І. Шупляк О. Тернопільський енциклопедичний словник / Т. Брицька, І. Дуда, О. Шупляк. – Тернопіль: видавничо-поліграфічний комбінат «Збруч», 2004–2010. – Т. 6. – 2008.
4. Буряк О. Художнє осягнення вікової психології у творі «Мені тринадцятий минало...» / О. Буряк // Дивослово. – 2010. – № 3. – С. 20–23.
5. Вперше в Чернівці виставка картин із подвійним змістом майстра оптичних ілюзій Олега Шупляка / Чернівці стародавній. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.google.com.ua/>
6. Гончар О. Щоденники: У 3-х тт. / Упоряд., підгот. текстів, ілюстр. матеріалу В. Д. Гончар. – К.: Веселка, 2002–2004. – Т. 3. – 2004. – 606 с.
7. Дем'яненко С. «От де, люде, наша слава...» / С. Дем'яненко // Дивослово. – 2012. – № 3. – С. 23–28.
8. Енциклопедичний словник сюрреалізму. – М.: ИМЛИ РАН, 2007.
9. Маланюк Є. Невичерпальність / Є. Маланюк. – К.: Веселка, 1997. – 318 с. – С. 68.
10. Скоць А. Шевченкова казематна поезія-пісня «Ой три шляхи широкії...» / А. Скоць // Дивослово. – 2009. – № 3. – С. 53–55.
11. Цєпа О. Авторське самоочікування в поезії Тараса Шевченка 1837–1847 років / О. Цєпа // Дивослово. – 2011. – №3. – С. 13–16.
12. Шевченко Т. Кобзар / Т. Шевченко. – К.: Радянська школа, 1987. – 607 с.
13. Шевченко Т. Мені тринадцятий минало. Вибрані поезії: Для молодшого та середнього шкільного віку / Т. Шевченко. – К.: Веселка, 1994. – 157 с.